

TARTU ÜLIKOOL

Sotsiaalteaduste valdkond

Johan Skytte poliitikauuringute instituut

Gaius-Nicholas Pahk

**EESTI PROSTITUTSIOONIPOLIITIKA
VÕIMALIKUD ARENGUSUUNAD:
SEKSI OSTMISE KRIMINALISEERIMINE
VÕI PROSTITUTSIOONI
LEGALISEERIMINE**

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Alar Kilp, PhD

Tartu 2017

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite seisukohad, ning kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

.....

/töö autori allkiri/

Kaitsmine toimub ..... kell .....

..... auditooriumis .....

Retsensent: .....

LÜHIKOKKUVÕTE

Prostitutsioon, kuigi võib tavainimesele tihti märkamatuks jääda, on Eestis laialdasemalt levinud kui enamikes Euroopa riikides. Olenemata sellest, kas vaatleme prostitutsiooni ennast probleemina või mitte, on prostitutsioon tihedalt seotud muude probleemide, eelkõige suguhaiguste, levikuga. HIV leviku osas edestab Eesti samuti teisi Euroopa Liidu riike ning eriti levinud on nakkus prostituutide seas. Praegune dekriminaliseeriv prostitutsioonipoliitika ei ole olnud tõhus võitlemaks prostitutsiooniga seotud probleemide vastu ning viimane aeg oleks kaaluda muid lahendusi.

Käesolev töö võrdleb kahte enim kõneainet pakkunud prostitutsioonipoliitika mudelit, mis erinevad nii prostitutsiooni käsitluste, eesmärkide kui meetodite poolest. Nendeks on Rootsi mudel ehk seksi ostmise kriminaliseerimine ning Madalmaade mudel ehk prostitutsiooni legaliseerimine ja reguleerimine. Töö eesmärk on välja selgitada kahest sobivaim alternatiiv Eesti praegusele prostitutsioonipoliitikale. Sobivuse selgitamiseks hindab autor prostitutsioonipoliitikate Rootsis ja Madalmaades avaldunud mõjusid Eestis esinevate probleemide lõikes; mudelite vastavust Eesti elanike ootustele prostitutsioonipoliitika osas ning võrdleb poliitikate rakendamisele eelnenud olukordi riikides, hindamaks mil määral on Rootsis ja Madalmaades avaldunud mõjud Eestis tõenäolised.

Autor leiab töös, et ühetaolist arusaama Eesti elanikel prostitutsioonist ei ole. Olenevalt küsimusest, samastatakse kohati nii feministliku kui funktsionalistliku käsitlusega. Olukorra poolest seoses prostitutsiooniga sarnaneb Eesti rohkem Madalmaadele. Sarnane on prostituutide osakaal elanikkonnast; kohad, kus prostitutsioon aset leiab; ning mõlema näol on tegemist seksiturismi sihtriigiga. Peamisteks prostitutsiooniga seotud probleemideks Eestis on autori hinnangul suguhaiguste levik; prostituutide vastu suunatud vägivald ning inimkaubandus. Rootsi prostitutsioonipoliitika mudel ei parendaks olukorda Eestis nende probleemide lõikes. Madalmaade mudel omab potentsiaali vähendamaks vägivalda prostituutide vastu. Suguhaiguste leviku osas on muutused Madalmaades olnud samuti positiivsemad kui Rootsis. Inimkaubanduse osas ei pea autor tõenäoliseks märkimisväärseid mõjusid kumbagi mudeli rakendamisel. Eesti jaoks kahest variandist sobilikumaks hindab autor sellest tulenevalt Madalmaade mudelit.

SISUKORD

LÜHIKOKKUVÕTE	2
SISSEJUHATUS	5
1. PROSTITUTSIOON EESTIS	7
1.1 Prostitutsiooni kujunemine ja levik Eestis	7
1.2 Eesti prostitutsioonipoliitika.....	9
1.3 Prostitutsiooniga seotud probleemid Eestis.....	12
2. ALTERNATIIVSED PROSTITUTSIOONIPOLIITIKA MUDELID.....	14
2.1 Rootsi mudel ehk seksi ostmise kriminaliseerimine	14
2.1.1 Feministlik käsitlus	14
2.1.2 Rootsi mudeli olemus ja erisused.....	14
2.1.3 Mudeli rakendamise mõjud Rootsis.....	16
2.2 Madalmaade mudel ehk legaliseerimine ja reguleerimine	18
2.2.1 Funktsionalistlik käsitlus.....	18
2.2.2 Madalmaade mudeli olemus ja erisused	18
2.2.3 Mudeli rakendamise mõjud Madalmaades.....	20
3. EESTI RAHVASTIKU SUHTUMINE PROSTITUTSIOONI JA OOTUSED PROSTITUTSIOONIPOLIITIKALE.....	23
3.1 Rahvastikuküsitluste tulemused 2005-2016.....	23
3.2 Käsitluste ja mudelite suhestumine Eesti rahvastiku ootustega	26
4. MUDELITE RAKENDAMISE VÕIMALIKUD MÕJUD EESTIS	29
4.1 Lähteolukordade võrdlus	29
4.2 Mudelite mõjud Eesti probleemide lõikes.....	29
KOKKUVÕTE.....	32
KASUTATUD KIRJANDUS	33
SUMMARY	36

TABELID

Tabel 1. Prostitutsioonipoliitika võrdlus Eestis, Rootsis ja Madalmaades	10
--	----

SISSEJUHATUS

Prostitutsioon, kuigi võib tavainimesele tihti märkamatuks jääda, on Eestis laialdaselt levinud. Prostituutide arvukuselt elanike arvu kohta kuulub Eesti Euroopa liidrite sekka, ületades Euroopa keskmist taset üle kahe korra (Pettai et al. 2006, 10). Olenemata sellest, kas vaatleme prostitutsiooni ennast probleemina või mitte, aitab prostitutsioon kaasa ka muude probleemide, eelkõige suguhaiguste, levikule. Aastas diagnoositud uute HIV juhtumite hulk 100 000 elaniku kohta on Eestis samuti suurem kui kõigis teistes Euroopa Liidu liikmesriikides (ECDC 2016, 1). Eriti levinud on HIV prostituutide seas. Praegune dekriminaliseeriv prostitutsioonipoliitika ei ole olnud tõhus ning viimane aeg oleks kaaluda muid lahendusi.

Käesolev töö võrdleb kahte enim, nii teaduslikus kirjanduses kui tavameedias, kõneainet pakkunud prostitutsioonipoliitika mudelit, mis erinevad nii prostitutsiooni käsitlest, eesmärkide kui meetodite poolest, eesmärgiga leida sobivaim alternatiiv Eesti praegusele prostitutsioonipoliitikale. Nendeks on Rootsi mudel ehk seksi ostmise kriminaliseerimine ning Madalmaade mudel ehk prostitutsiooni legaliseerimine ja reguleerimine. Sobivuse selgitamiseks hindab autor prostitutsioonipoliitikate Rootsis ja Madalmaades avaldunud mõjusid Eestis esinevate prostitutsiooniga seotud probleemide lõikes; mudelite vastavust Eesti elanike ootustele prostitutsioonipoliitika osas ning võrdleb poliitikate rakendamisele eelnenud olukordi mõlemas riigis Eesti tänase olukorraga, hindamaks mil määral on Rootsis ja Madalmaades avaldunud mõjud Eestis tõenäolised.

Varasemalt on teiste riikide prostitutsioonipoliitikate rakendamist käsitletud kahes uurimistöös. Maarja-Liisa Masingu bakalaureusetöös „Õiguse roll prostitutsiooni reguleerimisel – kas Eestil on midagi õppida Rootsi ja Läti kogemustest?“ leiti, et Eesti praegune prostitutsioonipoliitika ei ole olnud prostitutsiooni piiramisel efektiivne ning kaaluda võiks mõne muu mudeli kasutusele võtmist (Masing 2005, 41). Rootsi mudelit peab Masing variandiks, mida võiks kaaluda. Adeline Nadarjani magistristöös „Seksuaalteenuste ostmise kriminaliseerimise võimalikud mõjud Eestis Rootsi ja Soome kogemuste põhjal“ leiti, et mõlemad, nii Rootsi mudel kui Soomes rakendatav poliitika ei ole ideaalsed, kuid annaks paremaid tulemusi kui Eesti praegune süsteem (Nadarjan 2014, 63). Eestile sobilikuimaks peab Nadarjan Soome lahendust. Läti ei ole arvestatav

näide prostitutsiooni legaliseerimise mudeli rakendamisest, kuna tehti seda seal vaid osaliselt ning omavalitsustele jäi selles osas väga suur autonoomia. Ka Soomet ei tasuks vaadelda omaette mudelina – seal on sarnaselt Eestile kasutusel dekriminaliseeriv poliitika, mis erineb Eesti omast vaid mõningate täiendavate sätete poolest. Rootsi mudelit ja selle sobivust Eesti oludesse on seega varasemates töodes käsitletud, aga mitte võrdluses muude terviklike mudelitega. Samuti on mõlemad varasemad tööd õigusteaduse valdkonnast ning keskenduvad rohkem poliitikate rakendamissätetele kui põhimõtteliste erinevustele.

Esimeses peatükis kirjeldab autor prostitutsiooni kujunemist ja olukorda Eestis, senist prostitutsioonipoliitikat ning prostitutsiooniga seotud probleemide olemust ja levikut. Teises peatükis vaatab autor Rootsi ja Madalmaade prostitutsioonipoliitika mudeleid – nende aluseks olevaid prostitutsiooni käsitlusi, nende sisu ja omapärasid ning mudelite rakendamise järgselt avaldunud mõjusid mõlemas riigis. Kolmandas peatükis analüüsib autor Eesti elanike suhtumist prostitutsiooni ning hindab mudelite vastavust rahvastiku ootustele. Neljandas peatükis hindab autor poliitikate rakendamise võimalikke mõjusid Eestis, võrreldes lähteolukordasid riigiti ning Rootsis ja Madalmaades avaldunud mõjusid Eesti probleemide lõikes.

Järeldusteni jõuab autor läbi võrdleva analüüsi. Prostitutsiooni näol on üldjuhul tegemist varimajandusega, mistõttu usaldusväärne statistika valdkonna kohta puudub. Prostitutsiooni levikuga seotud andmete osas tugineb autor eelkõige eksperthinnangutele ning varasemalt avaldatud uurimustele. Suguhaiguste leviku hindamise aluseks on Haiguste Ennetamise ja Tõrje Euroopa Keskuse (ECDC) statistika. Eesti rahvastiku seisukohtade analüüsimisel tugineb autor Eesti Avatud Ühiskonna Instituudi ja TNS Emori poolt läbi viidud rahvastikuküsitluste tulemustele.

1. PROSTITUTSIOON EESTIS

1.1 Prostitutsiooni kujunemine ja levik Eestis

Hindamaks prostitutsioonipoliitika muutmise vajadust ja alternatiivsete mudelite sobivust on oluline teada, milline on hetkeolukord ning mis on need tegurid, mis on selle kujunemisesse panustanud. Prostitutsioon kui äri on Eestis välja kujunenud viimase 28 aasta vältel ning teinud läbi vägagi kiire arengu (Pettai et al. 2006, 8). Kujunemise võib jaotada suuresti kolme etappi.

Aastatel 1989–1990, koos iseseisva Eesti Vabariigi tekkega, sai alguse ka prostitutsiooni levik Eestis (Pettai et al. 2006, 8). Tekkisid esimesed korterfirmad ja lõbumajad. Prostitutsioon oli sel ajal üpriski piiratud ulatusega, kuna nõudlus seksteenuste järgi oli väike ning bordelle vähe (Nadarjan 2014, 29). Inimeste suhtumine prostitutsiooni oli hukkamõistev ning äritegevus toimus üldsuse eest varjatult (Pettai et al. 2006, 8).

Aastatel 1992–1995 oli seksitööstus juba hästi organiseeritud ning bordellide ja prostituutide arv kasvas plahvatuslikult (Pettai et al. 2006, 8). Prostitutsiooni kõrval hakkasid levima ka pornograafia ja seksiturism, mis tähendab, et Eestisse reisitigi eesmärgiga seksuaalteenuseid osta (Nadarjan 2014, 29). Seksuaalteenuste vahendamiseks oli välja kujunenud juba laiaulatuslik võrgustik, kuhu kuulusid lisaks prostituutidele ja otsestele vahendajatele erinevate majutus-, turismi- ja transpordiettevõtete töötajad (Pettai et al. 2006, 8). Prostitutsiooni ei nähtud enam nii negatiivses valguses, suuresti tänu meedia loodud kuvanditele.

Aastatel 2000–2006 siseneb Eesti rahvusvahelisse koostöövõrgustikku ja sellest kujuneb prostitutsiooni ning naistekaubanduse eksport- ja transiitriik (Pettai et al. 2006, 8). Tänu rahvusvahelistele sidemetele oli võimalik vahendada naisi Eestist ja mujalt kolmandatesse riikidesse (Nadarjan 2014, 29). Viimane etapp kestab sisuliselt veel praeguseni ning nii vahendamine kui seksiturism on tõenäoliselt regulatsioonide puudulikkuse tõttu veelgi hoogustunud.

Hinnangud prostituutide arvukusele on olnud kohati üpriski erinevad, ulatudes 2002. aastal kuni 5000 prostituudini (Rahvusvaheline Migratsiooniorganisatsioon 2005, 42).

Samas 2005. aasta uurimus leidis, et aktiivselt tegutsevaid prostituute ei ole Eestis enam kui 1500 (Rahvusvaheline Migratsiooniorganisatsioon 2005, 42). Antud arvnäitajaid kinnitavate või ümberlukkavate empiiriliste andmete puudumise tõttu tugineb autor käesolevas töös teadaolevalt hiliseimale eksperthinnangule, mille kohaselt on Eestis ligikaudu 3000 prostituuti (Pettai et al. 2006, 10). See teeb suhtarvuna 23 prostituuti 10 000 inimese kohta, mis ületab Euroopa riikide keskmist enam kui kaks korda ning viib Eesti Euroopa liidrite hulka. Praeguseks võib see number juba suuremgi olla, kuna erinevate MTÜ-de hinnangul on viimastel aastatel prostitutsioon muutunud aktiivsemaks, vahendustegevus agressiivsemaks ning lisandunud prostitutsiooniga tegelevaid naisi (Leps 2015, 8). Suurenenud on ka nende naiste osakaal, kelle ainuke sissetulek on prostitutsioonist (Leps 2015, 14).

Tegevus on suuresti koondunud Tallinnasse. Ainuüksi seal on hinnanguliselt 50–100 bordelli (Pettai et al. 2003, 2). Peamiseks prostitutsiooni levikukohaks on aga hoopiski hotellid (Pettai & Kase 2002, 10). Hotelliprostitutsioon on Eesti kontekstis vägagi vana nähtus ning suuremad pealinna hotellid edestavad oluliselt eraldiseisvaid lõbumajasid. Prostitutsiooni vahendamise tegelevad hotellides töötajad, eelkõige administraatorid ja turvamehed. Lisaks suurematele bordellidele ja hotellidele, pakutakse intiimteenuseid korterbordellides, massaažisalongides ning iseseisvalt tegutsevate prostituutide korterites (Leps 2015, 19). Tänavaprostitutsioon on Eestis vähelevinud ning varasemates uuringutes peetud peaaegu olematuks (Nadarjan 2014, 41).

Suurim osa (70 protsenti) Eestis tegutsevatest prostituutidest jääb vanusevahemikku 16–25 aastat (Pettai & Kase 2002, 10). Tallinna prostituutidest on alaealseid (15-aastased ja nooremad) ligikaudu 7 protsenti. Prostituudina töötamise aeg on üldjuhul lühike – keskmiselt 5, maksimaalselt 10 aastat (Pettai & Kase 2002, 11). Seega on pidevalt vajadus uute teenusepakkujate järele, keda värvatakse nii kohalike tüdrukute seast kui Venemaalt. Kuigi suurem hulk bordelle asub Tallinnas, otsitakse prostitute kõikjal Eestist, kõige aktiivsemalt Pärnust ja Kesk-Eestist (Pettai et al. 2008, 16). Üle 30 aasta vanuseid on alles jäänud vaid 5-10 protsenti (Pettai & Kase 2002, 10).

Kuigi Eestis tegutseb edukalt sissetöötatud tüdrukute värbamise süsteem (Pettai & Kase 2002, 11), on suurenenud individuaalne tegutsemine prostitutsioonis ning 61 protsenti prostituutidest leiavad kliendi läbi enda kuulutuste, mitte vahendaja (Leps 2015, 14).

Nii teenuste kui tööpakkumiste reklaamimine on koondunud täiskasvanute veebilehtedele ning järjest rohkem ka avalikesse suhtlusvõrgustikesse (Leps 2015, 19).

Lõbumajasid on 2003. aasta andmetel külastanud 12 protsenti Eesti meestest (Pettai et al. 2003, 12). Nagu aga eelnevalt mainitud, on võimalik teenust osta ka mitut muud tüüpi asutustest või otse prostituudilt. Samuti on väga suur hulk klientuurist välismaalased. Seksteenuseid on üritatud ostma meelitada iga seitsmendat Eesti meest (Pettai et al. 2008, 17).

1.2 Eesti prostitutsioonipoliitika

Prostitutsioon ei ole Eestis kuni praeguse hetkeni otseselt keelatud. Sarnaselt paljudele teistele riikidele on kriminaliseeritud seksuaalteenuste vahendamine, prostitutsiooni tarbeks ruumide rentimine ning alaealiste prostitutsioonile õhutamine (Pettai et al. 2006, 8). Karistatav on seega ainult kolmandate isikute, mitte kliendi ega prostituudi, tegevus. Tegemist on seega näitega dekriminaliseerivast prostitutsioonipoliitikast (vt tabel 1, lk 10), mille aluseks on prostitutsiooni liberalistlik käsitlus – naistel on õigus oma keha üle ise otsustada (Carasquillo 2014, 712-713).

Samas ei saa öelda, et prostitutsioon oleks mingilgi määral samaväärses seisus teiste ametitega ja täielikult legaalne. Õiguslikke regulatsioone prostituudina tegutsemisele ei ole. Tsiviilseadustiku kohaselt on kõik heade kommete või avaliku korraga vastuolus olevad tehingud automaatselt tühised (Nadarjan 2014, 25). Sinna hulka liigitatakse ka tehingud prostituutidega, seega mingit õiguslikku kaitset prostituudil ega kliendil tehingutes samuti pole.

Viis aastat tagasi tegi Eesti märkimisväärse arengulise sammu, et viia õigusloome vastavusse rahvusvaheliste nõuetega. Kuni 2012. aastani määratleti inimkaubanduse juhtumeid ÜRO Palermo protokolli definitsioonist lähtuvalt (Leps 2015, 3). 2012. aasta kevadel jõustusid aga karistusseadustiku muudatused, mis puudutasid eelkõige inimkaubandust, kuid mille käigus muudeti ka prostitutsioonile kaasaitamise kuritegu käsitlevat regulatsiooni, muutes karistatavateks tegudeks kupeldamise ning prostitutsioonile kaasaitamise.

Tabel 1. Prostitutsioonipoliitikate võrdlus Eestis, Rootsis ja Madalmaades

Poliitikat iseloomustavad tegurid	Eesti	Rootsi	Madalmaad
Poliitika olemus	Dekriminaliseerimine	Ostmise kriminaliseerimine	Legaliseerimine ja reguleerimine
Aluseks olev käsitlus	Liberalistlik	Feministlik	Funktsionalistlik
Eesmärk	Prostituutide õiguste tagamine	Prostitutsiooni likvideerimine	Prostituutide õiguste ja heaolu tagamine
Suhtumine prostitutsiooni	Prostitutsioon on naiste vaba valik ning riik ei tohiks sekkuda	Prostitutsioon on naistevastane vägivald ja ühiskonnale tervikuna kahjulik	Prostitutsioon on ühiskonna vajalik osa, mis täidab teatud funktsioone
Dekriminaliseeritud tegevused	Seksi müümine; seksi ostmine	Seksi müümine	Seksi müümine; seksi ostmine; kupeldamine; bordelli pidamine; prostitutsioonile kaasaaitamine
Kriminaliseeritud tegevused	Kupeldamine; bordelli pidamine; prostitutsioonile kaasaaitamine	Kupeldamine; bordelli pidamine; prostitutsioonile kaasaaitamine	
Meetmed	Vahendajate karistamine, rehabilitatsiooniteenused prostituutidele	Ostjate karistamine, sotsiaalabi ja rehabilitatsiooniprogrammid prostituutidele	Prostitutsiooni reguleerimine läbi õigusloome, rehabilitatsiooni- ja enesearendusprogrammid prostituutidele

Varasema ühe koosseisu (prostitutsioonile kaasaaitamine) asemel tekkis seega kaks ning hakati eristama prostitutsioonile kaasaaitamist ja prostitutsiooni vahendamist ehk kupeldamist. Kupeldamine hõlmab endas klientidega kohtumiste korraldamist; inimeste mõjutamist prostitutsiooniga tegelema; bordelli omamist või juhtimist; bordellis prostitutsioonile kaasaaitamist; ja bordelli pidamiseks ruumi rentimist (Nadarjan 27, 2014). 2015. aastal registreeriti kokku 17 kupeldamiskuritegu, millest enamuse puhul oli tegu prostitutsiooni vahendamisega erootilise massaaži nime all (Leps 2016, 53). Prostitutsioonile kaasaaitamiseks loetakse iga tegu, millega teadlikult aidatakse kaasa iseseisvalt tegutseva prostituudi tegevusele. Kupeldamine on karistatav rahalise trahvi või kuni 5-aastase vangistusega, prostitutsioonile kaasaaitamine rahalise trahvi või kuni 3-aastase vangistusega (Nadarjan 28, 2014).

Antud muudatustega viidi Eesti karistusseadustik suuresti vastavusse 2013. aasta kevadel jõustunud Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiviga 2011/36/EL (Leps 2015, 3). Direktiiv nõudis aga keskendumist ka ohvritele suunatud teenuste seadustamisele. Rehabilitatsiooniteenuseid on erinevad mittetulundusühingud prostitutsiooni kaasatud naistele pakkunud juba enam kui 10 aastat (Leps 2015, 26), kuid need teenused on olnud suuremas osas rahastatud välisriikide, eelkõige Põhjamaade, poolt ning Eesti riik pole oma ressursse sellesse märkimisväärselt panustanud (Eespere 2004, 16). Alates 2013. aastast valib ja rahastab prostitutsiooni kaasatud naistele rehabilitatsiooniteenuste osutajaid sotsiaalministeerium (Leps 2015, 26). Alates 2014. aastast on tugikeskused, lisaks Tallinnale, avatud ka Tartus ja Jõhvis.

Seega on rehabilitatsiooniteenuste rahastamise näol Eesti prostitutsioonipoliitika viimastel aastatel veidigi aktiveerunud, eelkõige rahvusvahelisel surveel, kuid seadusandlus on endiselt mittemidagiütlev ning selget suunda võetud pole. Praeguste seaduste toime on vähene, sest prostitutsioon varjab end osavalt muude tegevusalade (majutus, toitlustus, massaaž jne) taha ning politseireidid ja meediapaljastused seda kuigi palju ei mõjuta (Pettai et al. 2006, 8). Sarnane on olukord ka teistes sarnase seadusandlusega riikides, kus kriminaliseeritud on prostitutsiooni vahendamine.

1.3 Prostitutsiooniga seotud probleemid Eestis

Olenemata sellest, kas vaatleme prostitutsiooni ennast probleemina või mitte, aitab prostitutsioon kaasa ka muude probleemide, eelkõige suguhaiguste, levikule. Viimane oli ka põhjuseks, miks 20. sajandi algul väga paljud riigid prostitutsiooni kriminaliseerisid (Carrasquillo 2014, 705). Sekstöötajatel on keskmisest 12 korda suurem tõenäosus nakatuda HIV-ga (UNAIDS 2014, 187). Tervise Arengu Instituudi uuringus selgus, et kümnendik seksuaaltervise kliinikut külastanud prostituutidest on HIV-positiivsed (Glushkova & Rüütel 2014, 6). HIVi, B- ja C-hepatiiti kokku diagnoositi prostituutidest naiste seast koguni 14 protsendil (Leps 2015, 15). Enam kui pooltel juhtudel olid need naised kunagi narkootikume süstinud. Seksuaalsel teel levivatest haigustest esineb naiste endi sõnul neil kõige sagedamini klamüdioosi ja gonorröad. Gonorröa leviku poolest 100 000 inimese kohta oli Eesti 2012. aastal Euroopa esiviisikus (ECDC 2015, 15).

Teine levinud probleem on vägivald. Prostituutidel on kümnetes kordades suurem tõenäosus surra enneaegselt, langeda vägistamise või peksmise ohvriks (Carrasquillo 2014, 709). Tallinna politsei sõnul on vähemalt iga teine prostituudina töötav naine kogunud vägivalda (Pettai & Kase 2002, 11). Prostituutidega seotud juhtumid jäävad aga üldjuhul avastamata ja ametlikult menetlemata (Rahvusvaheline Migratsiooniorganisatsioon 2005, 43). Nii tööandja kui kliendipoolne vägivald kuulub prostituudi töö juurde ning prostituudid on selle suhtes kaitsetud.

Prostitutsiooniga on tihedalt seotud ka inimkaubandus. Inimkaubandusega seotud kuritegusid registreeriti Eestis 2015. aastal 85 juhtumit (Leps 2016, 50). Eesti on naistekaubanduse osas peamiselt eksport- ja transiitriigiks, vahendades naisi Eestist ja teistest madalama elatustasemega riikidest kolmandate riikide seksitööstusesse (Pettai et al. 2006, 8). Peamisteks sihtriikideks on Soome, Rootsi ja Norra, kuid juhtumeid on olnud ka Kesk-Euroopas, Põhja-Ameerikas ja Aasias (Rahvusvaheline Migratsiooniorganisatsioon 2005, 46-47).

Eestiga seotud inimkaubanduse ohvritest, keda sunnitakse tegelema prostitutsiooniga Eestis või välismaal, kuulub enamus venekeelse elanikkonna hulka (Rahvusvaheline Migratsiooniorganisatsioon 2005, 44-45). Ohvrite leidmiseks kasutatakse kõige enam

töökuulutusi ajalehtedes ja internetis, samuti isiklike kontaktide kaudu. Politsei andmetel petetakse naisi eelkõige lubades paremaid elutingimusi ja kõrgemat palka kui tegelikkuses. Samuti on teada juhtumeid, kus ohvritelt on ära võetud dokumente, isiklikke asju ja muul viisil vabadusi piiratud. Sagedaseks takistuseks inimkaubandusega seotud kuritegude lahendamisel on see, et ohvrid ei soovi politseiga koostööd teha ning keelduvad detailseid andmeid esitamast, eriti prostitutsiooniga seotud juhtumite puhul (Rahvusvaheline Migratsiooniorganisatsioon 2005, 42).

Seega prostitutsioon ning suguhaigused on Eestis vägagi levinud, eriti Euroopa Liidu kontekstis. Samuti esineb prostituutide suhtes vägivalda ning aktiivselt toimub ka naiste eksport välisriikide seksitööstustesse. Praegune dekriminaliseeriv prostitutsioonipoliitika ei ole olnud tõhus nende probleemide vastu võitlemisel, mistõttu oleks viimane aeg kaaluda muid lahendusi.

2. ALTERNATIIVSED PROSTITUTSIOONIPOLIITIKA MUDELID

2.1 Rootsi mudel ehk seksi ostmise kriminaliseerimine

2.1.1 Feministlik käsitlus

Prostitutsioonipoliitika mudelite puhul on oluline vaadelda ka nende aluseks olevaid teoreetilisi käsitlusi, kuna kõik mudelid ei taotlegi samu asju ega võitle samade probleemidega. Rootsi prostitutsioonipoliitika mudeli aluseks on prostitutsiooni feministlik käsitlus, mille kohaselt on prostitutsioon naistevastase vägivalla ilminguks ning peegeldab meeste ja naiste ebavõrdsust ühiskonnas (Nadarjan 2014, 10-12). Majanduslik ja sotsiaalne ebavõrdsus meeste ja naiste vahel läbi ajaloo on põhjustanud naissoo seksualiseerimise ning seetõttu on välja kujunenud olukord, kus teenuste tarbijateks on peamiselt mehed. Naiste seksuaalne autonoomia on allutatud meeste tahtele ning naised kasutatakse lihtsalt ära (Vicente 2016, 476).

Vahet ei tehta vabatahtlikul ega sunnitud prostitutsioonil. Kuigi on prostituute, kes väidavad, et tegelevad prostitutsiooniga oma vabast tahtest, leiavad feministid, et prostitutsioon on juba oma olemuselt peale sunnitud ning ei saa kunagi olla täiesti vabatahtlik (Cho 2016, 324). Samuti on sisuliselt samastatud prostitutsiooni ja inimkaubanduse mõisted (Levy & Jakobsson 2013, 337). Käsitluse pooldajad leiavad, et prostitutsioon ei ole paratamatu nähtus ning ühiskond peaks aktiivselt tegelema selle tõkestamisega. Probleemi põhjusena nähakse mehi, kes teenust nõuavad, mitte naisi, kes olude sunnil teenust pakuvad. Feministide seisukohast oleks ühiskonna jaoks ideaalne lahendus prostitutsiooni täielik likvideerimine (Vicente 2016, 476).

2.1.2 Rootsi mudeli olemus ja erisused

Rootsi mudeli keskmeks on alates 1999. aastast Rootsis kehtiv seadus, mille kohaselt on prostitutsioon naistevastane vägivald ning sellise teenuse ostmine on kuritegu (Pettai et al. 2003, 3). Prostitutsiooni nähakse kui spetsiifilist eksploateerimise viisi (Rahvusvaheline Migratsiooniorganisatsioon 2005, 47). Rootsi seaduse kohaselt ei ole seaduse rikkujaks mitte seksi müüja, vaid ostja, ning prostituute nähakse eksploateeritud ohvritena (Carrasquillo 2014, 714). Seksteenuste ostjad on kohtulikult jälitavad ja karistatavad (Pettai et al. 2003, 3), nii trahvide kui kuni 6 kuu pikkuse vangistuse näol

(Carasquillo 2014, 714). Seejuures on karistatavad ka ostmise katsed (Rahvusvaheline Migratsiooniorganisatsioon 2005, 47) Sarnaselt Eestile, on karistatav ka prostitutsioonile kaasaaitamine, kupeldamine ja bordelli pidamine.

Poliitika väljendab seega selgelt riigi seisukohta, et probeemiks ei ole prostituudid, vaid mehed, kes seksteenuseid ostavad (Carasquillo 2014, 714-715). Üritatakse luua ühiskond, kus seksi ostmine on sotsiaalselt taunitav ning seeläbi vähendada nõudlust prostitutsiooni järele. Prostitutsiooniprobleemi vaadeldakse nõudluse ja pakkumise suhtena ning eeldatakse, et kui suudetakse vähendada nõudlust, kaob ka pakkumine.

Kuna prostitute nähakse antud juhul eksploateerimise ohvritena, on väga tähtsal kohal ka riigipoolsed tugiteenused ja sotsiaalabi (Yttergren & Westerstrand 2016, 45). Eesmärk on aidata inimestel prostitutsioonist loobuda. Endistele prostituutidele on välja arendatud spetsiaalsed rehabilitatsiooniprogrammid ning ametisse pandud eraldi sotsiaaltöötajad, kelle ülesanne on aidata endistel prostituutidel uusi tegevusalasid leida (Pettai et al. 2003, 3). Teenuste ja abi pakkumine on suuresti jäetud kohalike omavalitsuste kanda. Kohalikel omavalitsustel on kohustus toetada ja aidata kõiki oma haldusalas püsivalt või ajutiselt; seaduslikult või ebaseaduslikult paiknevaid isikuid (Yttergren & Westerstrand 2016, 45). Sihtgruppi ei kuulu aga ainult prostituudid, vaid ka kliendid ning suurimates Rootsi linnades ongi fookusesse võetud just viimastega töötamine, lootuses muuta nende käitumist (Yttergren & Westerstrand 2016, 46).

Samuti kaitseb riik prostitutsiooni ja inimkaubanduse ohvreid võimalike õiguslike tagajärgede eest, näiteks illegaalselt riigis viibivate prostituutide väljasaatmine (Rahvusvaheline Migratsiooniorganisatsioon 2005, 47). Selles osas on aga poliitika rakendamine Rootsis olnud selektiivne ning inimesi on juhtudel riigist välja saadetud tuues põhjuseks just prostitutsiooniga tegelemise (Levy & Jakobsson 2013, 337).

Kokkuvõtvalt on Rootsi mudeli eesmärgiks eelkõige nõudluse ja seeläbi prostitutsiooni vähendamine. Peamised meetmed eesmärgi saavutamiseks on seksi ostmise kriminaliseerimine ning riigipoolne abi prostitutsiooniga seotud isikutele prostitutsioonist loobumiseks. Rootsi eeskujul on antud mudelit rakendanud ka paljud teised riigid, sealhulgas Norra ning kõige hilisemalt Prantsusmaa (Carasquillo 2014, 715).

2.1.3 Mudeli rakendamise mõjud Rootsis

Praeguse prostitutsioonipoliitika rakendamise eel tehti Rootsis ligi 20 aastat ettevalmistavat tööd, sealhulgas uuringuid, ekspertiise, diskussioone ja koolitusi (Pettai et al. 2003, 3). 1990ndatel aastatel läbi viidud uuringust selgus, et 67 protsenti rahvastikust seksi ostmise kriminaliseerimist ei pooldanud (Yttergren & Westerstrand 2016, 47). Seega toetus, enne seaduse jõustumist, oli seksi ostmise kriminaliseerimisele vägagi madal. Pärast seaduse kehtestamist, aastatel 2000 ja 2001 läbi viidud elanikkonna küsitlused näitasid aga, et 80 protsenti rahvastikust toetas vastuvõetud seadust (Pettai et al. 2003, 3). Üks põhjuseid muutuse taga on see, et usutakse, et poliitika on olnud tõhus. Rootsi prostitutsioonipoliitikal on aga mitu tahku (Levy & Jakobsson 2013, 336).

Rootsi prostitutsioonipoliitika pooldajad rõhutavad seda, et prostitutsioon, eriti tänavaprostitutsioon, vähenes algusaastatel märkimisväärselt (Levy & Jakobsson 2013, 336). 1999. aastal ostis hinnanguliselt 125 000 Rootsi meest seksiteenuseid 2500 prostituudilt (Carasquillo 2014, 714; Ekberg 2004, 1193). Neist ligikaudu 650 olid tänavaprostituudid. 2004. aastaks oli tänavaprostituutide hulk vähenenud 30-50 protsendi võrra (Ekberg 2004, 1193) ning uute tänavaprostituutide värbamine peatunud. Aastaks 2002 oli prostituutide koguarv vähenenud 2500-lt 1500-le (Ekberg 2004, 1193). Rootsi meeste seas läbi viidud küsitlus näitas samuti, et paljud mehed on seksi ostmise lõpetanud kartes seksi ostmisest tulenevaid karistusi ning selle avalikkuse ette jõudmist (Carasquillo 2014, 714-715). Optimistlike hinnangute kohaselt on ostjate arv vähenenud 75 kuni 80 protsendi võrra (Ekberg 2004, 1194).

Pealtnäha muljetavaldavad tulemused tulenevad aga sellest, et politsei, eriti algusaastatel, suunas kõik ressursid just tänavaprostitutsiooniga võitlemiseks ja avaliku ruumi puhastamiseks, pöörates väga vähe tähelepanu siseruumides aset leidvale prostitutsioonile (Levy & Jakobsson 2013, 336). Rootsi prostitutsioonipoliitika rakendamine on seega olnud selektiivne ning inimeste toetus põhineski suuresti sellel, et nad prostituute enam ei näinud, mitte, et neid enam poleks olnud. Samuti on leitud, et tänavaprostitutsiooni levik ning prostituutide arv kokku on lähiajal tõusnud jälle samale tasemele kui enne seaduse rakendamist (Levy & Jakobsson 2013, 336; Pettai et al. 2006, 10). Paljude tänavaprostituutide ümber kolimist siseruumidesse ja internetti

nähakse pigem loomuliku ja ülemaailmse arenguna, mis tuleneb eelkõige tehnoloogia arengust, mitte seadustest (Dodillet & Östergren 2011, 10-11).

Rootsi prostitutsioonipoliitikavastased autorid on aga eelkõige muret tundnud poliitika mõju pärast muude probleemide osas ning leidnud, et ostmise kriminaliseerimine on prostitutsiooniga seotud probleeme veelgi teravdanud (Levy & Jakobsson 2013, 336).

Üks murekoht on suguhaiguste levik. Suguhaiguste levik on suurenenud, kuna kliente on vähem ja prostituudid peavad olema rohkemaga nõus, et säilitada sama elatustase, mis varem (Carasquillo 2014, 715). See tähendab, et ollakse kliendi soovil nõus astuma vahekorda ka ilma kondoomita. Uute diagnoositud HIV juhtumite arv aastas 100 000 elaniku kohta on viimasel 10 aastaga tõusnud (ECDC 2016, 32-33). 2006. aastal diagnoositi Maailma Terviseorganisatsiooni andmetel 4,2 uut HIV juhtumit 100 000 elaniku kohta, 2015. aastal 4,6. Aastal 2010 küündis see number kogu 5,3-ni ning avastati 493 uut HIV juhtumit. Peamiseks nakatumise viisiks on heteroseksuaalne vahekord (ECDC 2016, 1) Veelgi kiiremas tempos on kasvanud gonorröa levik (ECDC 2015, 11-12). Hepatiit B leviku poolest (100 000 elaniku kohta) kuulub Rootsi Euroopa esikolmikusse, võrreldes teiste Euroopa riikidega on laialdaselt levinud ka hepatiit C ja klamüdioos (ECDC 2015, 6-22). Meedias on Rootsi saanud „Euroopa suguhaiguste pealinna“ nime.

Rootsi tervishoiutöötajad kahtlevad samuti prostitutsioonipoliitika edukuses, väites, et väärkohtlemise ja vägistamise juhtumite hulk on märkimisväärselt suurenenud (Carasquillo 2014, 715). Seda väidet on kinnitanud ka Rootsi prostituudid, kellel tuleb nüüd enda sõnul tegemist teha tunduvalt ohtlikumate klientidega, kuna „tavapärased“ kliendid ei julge seaduse tõttu enam seksi osta. Ka seaduskartlikumad mehed endiselt ostavad seksi, kuid välisriikidest, mistõttu on seksiturism naaberriikides suurenenud (Carasquillo 2014, 716).

Inimkaubandust on Rootsi prostitutsioonipoliitika mõjutanud mitmel moel – ühelt poolt hirmutavad karmimad seadused inimkaubitsejaid, teiselt poolt on võitlus prostitutsiooni vastu tõstnud seksiteenuste hindu, mistõttu on edukate inimkaubitsejate kasumid tunduvalt suuremad (Dodillet & Östergren 2011, 10-11). Rootsi politsei ei ole 2007. aastast alates inimkaubandusega seotud numbreid avalikustanud.

2.2 Madalmaade mudel ehk legaliseerimine ja reguleerimine

2.2.1 Funktsionalistlik käsitlus

Madalmaade prostitutsioonimudeli aluseks on prostitutsiooni funktsionalistlik käsitlus, mille kohaselt on prostitutsioonil ühiskonnas konkreetne roll (Nadarjan 2014, 9-10). Selle käsitluse järgi on prostitutsioon normaalne, universaalne ning paratamatu nähtus, mille tõkestamine on tulutu või isegi kahjulik. Funktsionalistliku käsitluse tuntuima autori Kingsley Davis-e sõnul ei ole prostitutsioon ühiskonnast kuhugi kadumas, kuna sel on täita hulganisti funktsioone, mida ükski teine institutsioon täita ei suuda (Davis 1937, 755).

Prostitutsioon võimaldab seksuaalset rahuldust neile, kes ei soovi või suuda end emotsionaalselt kellegagi siduda ega pikaajalist suhet hoida (Davis 1937, 753). Samuti on prostitutsioon vajalik meestele, kelle töökoormus või töö olemus ei võimalda panustada suhtesse vajalikku aega (Davis 1937, 754). Prostitutsioon pakub rahuldust ka neile, kelle soovid on traditsioonilisest suguühetest ekstreemsemad (Davis 1937, 754). Prostitutsiooni olemasolu toetab peret kui sotsiaalset institutsiooni, aidates selgitada välja kaaslasteks sobivad ja sobimatud partnerid, ning samuti majandust, pakkudes tööd vähese hariduse ja oskustega inimestele (Davis 1937, 750-755).

Funktsionalistliku käsitluse esindajad tunnistavad prostitutsiooniga kaasnevat probleeme, kuid leiavad sunnivahendite rakendamise prostitutsiooni tõkestamiseks võib olukorda veelgi enam halvendada, suurendades näiteks vägistamise ja abieluväliste suhete hulka (Nadarjan 2014, 9-10). Võitlema peaks seega funktsionalistliku käsitluse järgi prostitutsiooniga seotud probleemide, mitte nähtuse enda vastu.

2.2.2 Madalmaade mudeli olemus ja erisused

Prostitutsioon ise, ehk seksuaalteenuste müümine ja ostmine, on olnud legaalne Madalmaades juba 20. sajandi algusest, kuid bordellipidamine ja kupeldamine olid kriminaliseeritud (Wagenaar 2006, 207). Madalmaade prostitutsioonipoliitika mudeli keskmeks on aga 2000. aasta 1. oktoobril parlamendis vastu võetud seadus, mis legaliseeris ka bordelli omamise ja pidamise ning kupeldamise. Seaduse vastuvõtmisele

eelnes 20-aastane debatt teadlaste, feministide, aktivistide ja poliitikute vahel ning see oli aluseks prostitutsioonipoliitika ulatuslikule muutmisele.

Vastuvõetud seaduses sätestati kolm suurt eesmärki: (1) suurendada prostituutide iseseisvust ning parandada nende õiguslikku positsiooni, eelkõige bordelliomanike suhtes; (2) muuta prostitutsiooniäri läbipaistvamaks ning jälgitavaks; ning (3) võidelda prostitutsiooniga seotud negatiivsete kaasmõjude vastu (Wagenaar 2006, 207). Bordelle suuresti tolereeriti ka varem, kuid usuti, et legaliseerimine annab võimaluse varasemast enam reguleerida neis aset leidvat, võidelda inimkaubanduse vastu ning kaitsta prostituutide õiguseid (Goldberg 2014, 21).

Kui varasemalt oli prostitutsiooniga seotu täies osas kriminaalseadustiku reguleerimisalal, siis alates 2000. aastast hakati selgelt eristama seaduspärast prostitutsiooni, mis kuulub nüüd haldus- ja tööõiguse reguleerimisalasse; ning inimkaubandusohvrite ja muude ohustatud gruppide seksuaalset ekspluateerimist, mis jäi kriminaalseadustiku reguleerimisalasse (Wagenaar 2006, 207). Inimkaubandusega seotud kuritegude eest on ettenähtud vangistus 6-15 aastaks (Seals 2015, 787).

Peamiseks prostitutsiooni reguleerimise meetmeks on litsenseerimine. Iga asutus, kus prostitutsioon aset leiab, peab omama litsentsi (Huisman & Kleemans 2014, 215). Täpsed regulatsioonid bordellidele ja litsentsi omandamise tingimused on jäetud suuresti kohalike omavalitsuste otsustada (Seals 2015, 787). Juba 2002. aastaks oli suurem osa omavalitsusi paika pannud kohaliku litsenseerimise süsteemi (Outshoorn 2004, 172). Prostitutsiooniga seotud ettevõtted on enamikes omavalitsustes koondatud kindlasse rajooni, mis võimaldab politsei pidevat kohalolekut. Samuti on tulenevalt regulatsioonidest turvalisuse tagamiseks suuremas osas bordellides paanikanupud (Goldberg 2014, 22)

Prostituutide tööandjatel tuleb järgida tööseadust, tervise- ja ohutusnõudeid ning maksta sotsiaalkindlustust ja makse (Outshoorn 2004, 165). Tööandja kohustuste hulka kuulub ka töötajate turvaseksialane harimine ning regulaarsete meditsiiniliste kontrollide soovitamine, kohustada viimaseks seejuures ei saa (Seals 2015, 787). Sarnaselt teistele tööandjatele, on bordellipidajatel keelatud palgata illegaale (Outshoorn 2004, 171). Aset

leiavad regulaarsed kontrollid ning nõuetele mittevastavus võib kaasa tuua trahvi või litsentsi äravõtmise ning asutuse sulgemise (Seals 2015, 787).

Töölepingu alusel töötavatel prostituutidel on õigus sotsiaalkindlustusele, õigus luua ametiühinguid ning kohustus maksta makse. (Outshoorn 2004, 165) Välistamiseks illegaalseid prostituute, on kõigil seksiariga seotud isikutel kohustus alati kaasas kanda isikut tõendavat dokumenti (Outshoorn 2004, 172) Prostituudid, nii töölepinguga kui ilma, peavad end registreerima maksuametis ning olema seotud asukohaga, mis tähendab, et neil peab olema füüsiline aadress ja lauatelefon number – vastasel juhul ei loeta nende tegevust legaalseks (Seals 2015, 787).

Prostituutidele on loodud ka spetsiaalsed riigi eelarvest rahastatavad tervisekeskused, kus on võimalik tasuta testida end suguhaiguste ja raseduse suhtes ning saada infot ennetamise kohta (Seals 2015, 787). Samuti viiakse keskustes läbi kursuseid arvuti kasutamise, raamatupidamise ja enesekaitse alal ning nõustatakse prostituute rahalistel, õiguslikel ja tervisega seotud teemadel.

Madalmaade mudeli peamiseks eesmärgiks ei ole seega prostitutsiooni kaotamine, vaid prostituutide heaolu tagamine ning prostitutsiooniga seotud probleemide (inimkaubandus, suguhaigused) vastu võitlemine. Peamised meetmed selleks on seksiarü reguleerimine läbi bordellide litsenseerimise ja prostituutide registreerimise.

2.2.3 Mudeli rakendamise mõjud Madalmaades

1999. aastal aset leidnud debattides viidati üldjuhul 50 000 kuni 100 000 prostituudile, kellest pooled arvati olevat pärit väljastpoolt Euroopa Liitu ning neist omakorda pooled riigis ebaseaduslikult viibivat (Outshoorn 2004, 166). Ekspert hinnangute kohaselt oli 1998. aastal Madalmaades aga 20 000–30 000 prostituuti, kellest 90 protsenti moodustasid naised (Outshoorn 2004, 166). 2012. aastal läbi viidud uuringus hinnati prostituutide arvuks 20 000 (Goldberg 2014, 22).

Prostitutsioonipoliitika jõustumise hetkel oli Madalmaades hinnanguliselt 620 „aknabordelli“ (window brothel) – asutust, kus prostituudid eksponeerivad end läbi vaateakende (Wagenaar 2006, 207-208). 2006. aastal oli seda tüüpi litsentsiga ettevõtteid 507 ning 2014. aastaks oli hulk langenud 195-le (Daalder 2015, 18).

Seksiklubisid (sinna hulka loetakse ka seksiteatrid, seksikinod ja eramud, kus prostitutsioon aset leiab) oli seaduse jõustumise eel hinnanguliselt 510 (Wagenaar 2006, 207-208). 2006. aastal oli taolisi litsenseeritud ettevõtteid 403 ning 2014. aastaks 247 (Daalder 2015, 18). Veidi väiksemal määral on sarnane muutus toimunud kõigi prostitutsiooniasutuste lõikes. Ainuke erand on eskortteenuseid vahendavad ettevõtted, mille hulk on viimastel aastatel jälle veidi tõusnud (Daalder 2015, 18), kuid jääb siiski alla seaduse kehtestamise eelsele hinnangulisele arvule (Wagenaar 2006, 207-208). Arvestades, et vaid 1 protsent prostituutidest töötab tänaval (Goldberg 2014, 22), võiks arvata, et koos asutustega on vähenenud ka prostituutide arv, kuid väidetavalt on konkurents hoopis suurenenud. See on tingitud eelkõige Euroopa Liidu laienemisest ja Ida ja Kesk-Euroopa prostituutide sisserändest (Goldberg 2014, 21).

Prostituutide heaolu suurendamiseks ettenähtud hüved ja regulatsioonid pole oodatud määral tulemusi andnud. Suurem osa bordellide omanikest ei soovi prostituutidega töösuhteid luua, vältimaks maksude maksmist (Seals 2015, 787). Vaid 3 protsenti prostituutidest töötab töölepingu alusel (Daalder 2015, 31). Suurem osa prostituute töötavad seega iseseisvalt ning tulenevalt sellest ei rakendu neile töötajatele ettenähtud hüved ja tööandjatele kehtestanud nõuded töökeskkonnale neid ei mõjuta (Seals 2015, 787). Enamus prostituutidest töötab endiselt ebatervislikus ja ebaturvalises keskkonnas. Samuti ei taha ja/või ei saa paljud neist end registreerida, kuna on alaealised, narkomaanid või illegaalsed immigrandid (Seals 2015, 788). 2007. aastal läbi viidud uuringus selgus, et prostituutide emotsionaalne heaolu oli kõikides mõõdetud aspektides tunduvalt madalam kui 2001. aastal (Goldberg 2014, 21). Suurenenud oli ka erinevate rahustite tarbimine.

Võimalus moodustada ametiühinguid ei ole samuti prostituutide heaolu parandanud. Kohati palju kiidetud sekstötajate ametiühingul ei olnud reaalsuses kunagi võimekust bordellipidajatele nõudmisi esitada ega hindu mõjutada (Goldberg 2014, 21). 2012. aastal, kui riigipoolne rahastus lõppes, läks ühing pankrotti. Ühingu endise direktori Alexandra van Dijk-i sõnul ei olnud prostituudid ise ka ühendamisest huvitatud.

Tervisekontrollid on küll tasuta ning palju rõhutakse nende vajalikkusele, kuid need pole prostituutidele kohustuslikud. Teatud muutused suguhaiguste leviku osas on siiski aset leidnud. Uute diagnoositud HIV juhtumite arv aastas 100 000 elaniku kohta on

viimasel 10 aastaga pidevalt langenud (ECDC 2016, 32-33). Peamiseks leviku viisiks on suguühe meeste vahel (ECDC 2016, 1). Samas on viimase 10 aasta jooksul pidevalt tõusnud klamüdioosi (ECDC 2015, 6-7) ja gonorröa (ECDC 2015, 11-12) juhtumite hulk.

Tulenevalt sotsiaalabist ja üleüldisest elatustasemest ei ole juba 20. sajandi keskpaigast Madalmaade naistel olnud vajadust prostitutsiooniga tegelemiseks ning suure hulga prostituutidest on alati moodustanud sisserändajad (Outshoorn 2004, 167). Alates 1980ndate algusest hakati aru saama, et kõik need naised ei ole riiki tulnud ega tööta prostituutidena vabatahtlikult. Inimkaubanduse ohvreid oli prostituutide seas 2000. aastal umbes 3500, kellest suurem osa oli pärit Kesk- ja Ida-Euroopast (Outshoorn 2004, 166). Hinnates prostituutide koguarvuks 20 000, leiti viimases uurimuses, et neist vähemalt 800 on inimkaubanduse ohvrid (Goldberg 2014, 22). Inimkaubanduse vähenemist Madalmaades on täheldatud ka teistes raportites (UNODC 2009, 7). Suurima osa moodustab riigisisene inimkaubandus (UNODC 2009, 10), välisriikidest pärit ohvritest on suurim osa Hiina päritolu (UNODC 2009, 14).

3. EESTI RAHVASTIKU SUHTUMINE PROSTITUTSIOONI JA OOTUSED PROSTITUTSIOONIPOLIITIKALE

3.1 Rahvastikuküsitluste tulemused 2005-2016

2005. aastal viis Eesti Avatud Ühiskonna Instituut läbi elanikkonna küsitluse, mille eesmärk oli selgitada suhtumist prostitutsiooni ja prostitutsiooni kaasatud naistesse (Pettai et al. 2006, 4). Küsitlus viidi läbi Euroopa Sotsiaalfondist rahastatava Euroopa Liidu algatuse EQUAL-i projekti „Prostitutsiooni kaasatud naiste sh inimkaubanduse ohvrite integratsioon legaalsele tööturule“ raames ning pidi kajastama projekti raames tehtud prostitutsioonivastase teavitustöö tulemusi.

Uurimusest selgus, et Eesti ühiskonnale kõige suuremateks ohtudeks pidas rahvas narkomaaniat ja HIV-d/AIDS-i (Pettai et al. 2006, 13). Väga ohtlikuks pidas neid nähtuseid enam kui $\frac{3}{4}$ elanikkonnast. Järgmisel kohal olid kuritegevus ja alkoholism, mida pidas väga ohtlikuks enam kui pool rahvastikust. Prostitutsioon oli ohuteguritest viimaste seas (Pettai et al. 2006, 14). Kuigi prostitutsiooni ennast ei nähtud ohtlikuna, seostati seda aga mitmete muude ohuallikatega (Pettai et al. 2006, 14). Prostitutsiooni kõrvalmõjudena kardeti eelkõige HIV/AIDS-i, suguhaiguste ja narkomaania levikut. Samuti usuti, et prostitutsioon soodustab kuritegevust ja alkoholismi.

Uurimuse tulemustest selgus ka, et iga teine eestlane pidas bordellide olemasolu vajalikuks (Pettai et al. 2006, 4). 64 protsenti meestest ning 47 protsenti naistest pooldas seda seisukohta. Salliv suhtumine prostitutsiooni tulenes kolmest kinnistunud arusaamast: 1) prostitutsiooni likvideerimine ega vähendamine pole võimalik; 2) prostitutsioon toetab traditsioonilist peremudelit, aidates peresid koos hoida; 3) prostitutsioon on turumajanduse paratamatu osa.

54 protsenti inimestest arvas, et prostitutsioon aitab maandada meeste seksuaalseid pingeid ja stressi (Pettai et al. 2006, 16). $\frac{2}{3}$ rahvastikust leidis, et prostitutsioon on oluline sissetulekuallikas, võimaldades paljudele naistele tööd (Pettai et al. 2006, 17). Mõlema väite puhul oli meeste toetus suurem. 90 protsenti inimestest leidis, et prostitutsioon toob kasumit ka teistele ettevõtetele (turismifirmad, hotellid, taksojuhid, striptiisibaarid) ning 82 protsenti, et prostitutsioon toob Eestisse turiste (Pettai et al.

2006, 17). Antud juhul naiste ja meeste hoiakud oluliselt ei erinenud. Samas leidis ¾ elanikest, et Eesti reklaamimine seksiriigina teeb riigi mainele korvamatut kahju (Pettai et al. 2006, 37).

Riigi rolli osas selgus, et inimesed ootavad riigilt aktiivset sekkumist prostitutsiooniga seonduvasse (Pettai et al. 2006, 38). Vaid 3 protsenti küsitletuist leidis, et riik ei peaks sekkuma. 30 protsenti vastanuist leidis, et riik peaks prostitutsiooni likvideerima ning 47 protsenti inimestest arvas, et prostitutsioon peaks olema lubatud, aga range riikliku kontrolli all. Prostitutsiooni piiramise meetmetest pooldati kõige enam vahendajate karistamist (82 protsenti) (Pettai et al. 2006, 34). Sellele järgnes prostituutide karistamine (55 protsenti) ning kõige ebapopulaarsem oli teenuse ostjate karistamise mõte (46 protsenti).

2008. aastal viis Eesti Avatud Ühiskonna Instituut EQUAL-i projekti raames läbi veel ühe sarnase elanikkonna küsitluse, eesmärgiga jällegi selgitada suhtumist prostitutsiooni ja prostitutsiooni kaasatud naistesse (Pettai et al. 2008, 6).

Eestit kõige enam ohustavate tegurite pingereas oli prostitutsioon eelviimasel kohal (Pettai et al. 2008, 10). Kokku oli pingereas 12 ohutegurit. Suurimad ohud olid inimeste hinnangul hinnatõus, majanduslangus, narkomaania levik, HIV/AIDS ja alkoholism. Kuigi prostitutsiooni ennast ei peetud eriti ohtlikuks, nähti seost prostitutsiooni ja teiste ohutegurite vahel (Pettai et al. 2008, 11). Kõige enam kardeti HIV, suguhaiguste ja narkomaania levikut seoses prostitutsiooniga.

Uuriti ka inimeste suhtumist bordellidesse (Pettai et al. 2008, 17). 45 protsenti Eesti täiskasvanud elanikest pidas lõbumajade olemasolu vajalikuks. 41 protsenti vastanuist ei pidanud lõbumajasid vajalikuks ning 14 protsendil ei olnud selget seisukohta. Rohkem oli lõbumajade pooldajate seas mehi. 81 protsenti vastanutest leidis, et prostitutsioon toob kasumit ka teistele ettevõtetele ning 72 protsenti leidis, et prostitutsioon toob Eestisse seksituriste (Pettai et al. 2008, 27). Suurem hulk küsitletuist oli nõus ka sellega, et prostitutsioon võimaldab paljudele naistele tööd ja sissetulekut ning aitab maandada meeste seksuaalseid pingeid ja stressi.

Riigi rolli osas seoses prostitutsiooniga ilmnes selge tendents, et inimesed ootavad riigilt aktiivset sekkumist prostitutsiooniga seonduvasse (Pettai et al. 2008, 21). Kõigest

2-5 protsenti elanikkonnast soosis passiivset või eemalseisvat riiki antud küsimuses. Selles osas, kuidas riik sekkuma peaks, jagunesid vastajad kaheks. 36 protsenti vastanuist leidis, et riik peaks prostitutsiooni likvideerima. 36 protsenti inimestest arvas, et prostitutsioon peaks olema lubatud, aga range riikliku kontrolli all. Prostitutsiooni ohjamise viisidest oluliseimaks peeti vahendajate karistamist (Pettai et al. 2008, 34). Sellele järgnes prostituutide karistamine ning kõige ebapopulaarsem oli teenuse ostjate karistamise mõte.

2014. aastal viis TNS Emor Sotsiaalministeeriumi tellimusel läbi järgmise küsitluse (TNS Emor 2014, 3). Uuringu eesmärk oli inimeste hoiakute ning teadlikkuse kaardistamine pere- ja soopõhise vägivalla ning inimkaubanduse teemadel. Üks käsitletud teemadest oli ka prostitutsioon.

70 protsenti rahvastikust leidis, et prostitutsioon on Eesti mainele kahjulik ning ligikaudu veerand, et ei ole (TNS Emor 2014, 42). Esimest korda uuriti ka seda, kas prostitutsiooni peetakse naistevastaseks vägivallaks. Naistevastase vägivallana nägi prostitutsiooni 54 protsenti rahvastikust ning selle väitega ei nõustunud 41 protsenti (TNS Emor 2014, 42).

42 protsenti rahvastikust nõustus vähemalt ühe prostitutsiooni vajalikkust kirjeldava põhjendusega (TNS Emor 2016, 73). Populaarseim oli väide, et see võimaldab paljudele naistele tööd ja sissetulekut (TNS Emor 2014, 42). Seda väidet toetas 31 protsenti rahvastikust, ei nõustunud 65 protsenti inimestest. Vähempopulaarne oli väide, et prostitutsioon on vajalik, kuna aitab maandada meeste seksuaalseid pingeid ja stressi. Sel eesmärgil pidas prostitutsiooni vajalikuks 26 protsenti elanikest ning 69 protsenti ei pidanud. Kõige vähem peeti prostitutsiooni vajalikuks põhjendusel, et see võimaldab ka teistel ettevõtetel kasu teenida. Vajalikuks pidas prostitutsiooni sel põhjusel vaid 12 protsenti inimestest ning koguni 84 protsenti selle põhjendusega ei nõustunud.

Täielikult prostitutsioonivastaseid inimesi, kes ei nõustunud ühegi prostitutsiooni vajalikkust põhjendava väitega ning leidsid, et tegemist on naistevastase vägivalla ning Eesti riigi mainele kahjuliku nähtusega, oli 2014. aastal 33 protsenti (TNS Emor 2016, 73).

Analoogse uuringu viis TNS Emor läbi ka 2016. aastal ning ka sellel korral uuriti inimeste suhtumist prostitutsiooni (TNS Emor 2016, 72). Uurimusest selgus, et 42 protsenti Eesti elanikest nõustus vähemalt ühe põhjendusega prostitutsiooni vajalikkusele. Kõige enam pooldati väidet, et prostitutsioon on vajalik ja tuleks legaliseerida, kuna võimaldab tööd ja sissetulekut. Sellega nõustus 33 protsenti rahvastikust. 28 protsenti leidis, et prostitutsioon on vajalik, aidates maandada meeste stressi ja seksuaalseid pingeid. Kõige väiksem oli toetus põhjendusele, et prostitutsioon toob kasu teistele ettevõtetele, mida toetas vaid 12 protsenti inimesest.

Erinevalt varasemast TNS Emor-i uuringust (TNS Emor 2014), uuriti sel korral ka Eesti inimeste suhtumist seksi ostu keelustamisele (TNS Emor 2016, 72). Seksi ostu keelustamist toetas 53 protsenti elanikest. 58 protsenti leidis, et tegemist on naistevastase vägivallaga ning 64 protsenti, et prostitutsioon on Eesti riigi mainele kahjulik.

Inimesi, kes ei nõustunud ühegi prostitutsiooni vajalikkust põhjendava väitega ning leidsid, et tegemist on naistevastase vägivalla ning Eesti riigi mainele kahjuliku nähtusega, oli 2016. aastal 32 protsenti (TNS Emor 2016, 73).

3.2 Käsitluste ja mudelite suhestumine Eesti rahvastiku ootustega

2005. aasta uuring näitas, et Eesti inimesed ei pea prostitutsiooni ohtlikuks, kuid kardeti HIV/AIDS-i ja suguhaiguste levikut, mida seostati suuresti prostitutsiooniga (Pettai et al. 2006, 14). Iga teine eestlane pidas bordellide olemasolu vajalikuks ning kõik põhjendused prostitutsiooni vajalikkusele said enam kui 50-protsendilise toetuse (Pettai et al. 2006, 4). Kõige suurem hulk inimestest (47 protsenti) arvas, et prostitutsioon peaks olema lubatud, aga riikliku kontrolli all (Pettai et al. 2006, 38). Vägagi sarnased olid 2008. aasta uuringu tulemused, varieerudes teatud protsentide lõikes, kuid jäädes suures plaanis samaks (Pettai et al. 2008, 6).

Sellest tulenevalt võib väita, et aastatel 2005 - 2008 ühtis Eesti inimeste nägemus prostitutsioonist pigem prostitutsiooni funktsionalistliku käsitlusega, leides, et prostitutsioon ning bordellid täidavad teatud funktsioone ning on selles tähenduses ühiskonna vajalikud osad. Neil aastatel oleks eestlaste ootustele prostitutsioonipoliitika

osas vastanud kõige otsesemalt Madalmaade prostitutsioonipoliitika mudel ehk legaliseerimine ja reguleerimine, mis tähendab riigi aktiivset sekkumist, kuid võtab fookusesse just nimelt prostitutsiooniga kaasnevate negatiivsete nähtustega (HIV/AIDS, suguhaigused) võitlemise.

Status quo säilitamise kasuks rääkis see, et prostitutsiooni piiramise meetmetest pooldati kõige enam vahendajate karistamist (Pettai et al. 2006, 34; 2008, 34). Samas oodati riigilt aktiivsemat sekkumist ning praegune prostitutsioonipoliitika on olnud pigem passiivne ja ebatõhus. Rootsi mudeli rakendamise vastu rääkis kõige otsesemalt asjaolu, et teenuse ostjate karistamine oli mõlemal aastal prostitutsiooni ohjamise meetmetest kõige ebapopulaarseim variant (Pettai et al. 2006, 34; 2008, 34) ning prostitutsiooni ennast ei nähtud ohtliku probleemina (Pettai et al. 2006, 13; 2008, 10). Rootsi prostitutsioonipoliitika mudeli eesmärk on aga prostitutsiooni likvideerimine ning seda eelkõige läbi klientide karistamise.

2014. ja 2016. aasta küsitluste tulemused olid aga suuresti erinevad varasematest. Inimeste hinnangud prostitutsiooni vajalikkusele olid kardinaalselt muutunud. Kui aastatel 2005 ja 2008 arvas üle 80 protsendi rahvastikust, et prostitutsioon on vajalik, kuna toob kasumit ka teistele ettevõtetele (Pettai et al. 2008, 27), siis 2014. ja 2016. aasta küsitlustes üle 80 protsendi inimestest selle põhjendusega ei nõustunud (TNS Emor 2016, 74). Sarnane pööre toimus ka teiste prostitutsiooni vajalikkust põhjendavate väidete osas. Mõlemal aastal leidis üle 50 protsendi rahvastikust, et prostitutsiooni näol on tegemist vägivallaga naiste vastu. 2016. aastal arvas 53 protsenti inimestest, et prostitutsiooni ostmine tuleks keelustada.

Seega võib öelda, et aastatel 2014 - 2016 oli Eesti inimeste nägemus prostitutsioonist väga suures ulatuses muutunud ning samastus erinevalt varasemast pigem feministliku käsitlusega, nähes prostitutsiooni naistevastase vägivallana ning mitte ühiskonna asendamatu või vajaliku osana. Sellest tulenevalt vastaks eestlaste ootustele prostitutsioonipoliitika osas kõige otsesemalt Rootsi prostitutsioonipoliitika mudel ehk ostmise kriminaliseerimine, mille eesmärgiks on prostitutsiooni likvideerimine läbi nõudluse vähendamise ehk karistades ostjaid, mitte pakkujaid.

Samas räägib funktsionalistliku käsitluse ja Madalmaade mudeli kasuks see, et täielikult prostitutsioonivastaseid inimesi, kes ei nõustunud ühegi prostitutsiooni vajalikkust põhjendava väitega ning leidsid, et tegemist on naistevastase vägivalla ning Eesti riigi mainele kahjuliku nähtusega, oli mõlemal aastal vaid veidi üle 30 protsendi (TNS Emor 2016, 73) ning 42 protsenti Eesti elanikest nõustus vähemalt ühe põhjendusega prostitutsiooni vajalikkusele (TNS Emor 2016, 72). Seega endiselt on rohkem neid inimesi, kes näevad, et prostitutsioon täidab ühiskonnas mingit rolli, kui neid, kes leiavad, et sel pole ühtegi positiivset funktsiooni. Samuti on vähenenud nende inimeste hulk, kes leiavad, et prostitutsioon kahjustab Eesti riigi mainet.

Eesti inimeste probleemitaju, hoiakud prostitutsiooni ning ootused prostitutsioonipoliitika osas on seega ajas muutunud. Muutunud ei ole, vähemalt mitte samal määral, Eesti prostitutsioonipoliitika.

4. MUDELITE RAKENDAMISE VÕIMALIKUD MÕJUD EESTIS

4.1 Lähteolukordade võrdlus

Väga tihti võrreldakse Eestit geograafilise läheduse tõttu Läti ja Põhjamaadega, sealhulgas Rootsi (Masing 2005; Nadarjan 2014). Suhtarvuga 23 prostituuti 10 000 elaniku kohta kuulub Eesti Euroopa liidrite sekka, ületades Euroopa keskmist taset üle kahe korra ning sarnanedes kõige enam just Madalmaadega (Pettai et al. 2006, 10). Sarnane on Eesti ja Madalmaade vahel ka see, kus prostitutsioon aset leiab. Kui Rootsi peamiseks murekohaks oli tänavaprostitutsioon, siis Madalmaade prostituutidest vaid 1 protsent töötab tänavatel ning sarnane oli olukord juba enne uue prostitutsioonipoliitika kehtestamist (Goldberg 2014, 22). Eestis on samuti tänavaprostitutsioon vähelevinud (Nadarjan 2014, 41) ning peamiselt leiab prostitutsioon sarnaselt Madalmaadele aset spetsiaalsetes asutustes või hotellides (Pettai & Kase 2002, 10).

Varasemalt on välja toodud, et kuna seksuaalteenuseid ostnud on Eestis elavatest meestest 12 protsenti, mis sarnaneb Põhjamaade 10-13 protsendiga, võiks Rootsi mudeli rakendamisel oodata Eestis sarnaseid mõjusid nõudluse vähenemise näol (Nadarjan 2014, 39). Rootsi mehed siiski endiselt ostavad seksi, suures osas lihtsalt välismaalt ning eelkõige naaberriikidest, kus seksiturism on selle tulemusena suurenenud (Carasquillo 2014, 716). Kõrgem elatustase Rootsis võimaldab seda. Eesti elatustase on märkimisväärselt madalam, mistõttu ei ole autori hinnangul põhjust oodata, et Eesti mehed hakkaks käima välismaal seksi ostmas. Eesti on seksiturismi sihtriik (Nadarjan 2014, 29) ning erineb selles osas Rootsist ning sarnaneb jällegi pigem Madalmaadele.

4.2 Mudelite mõjud Eesti probleemide lõikes

2005. ja 2008. aasta elanikkonnaküsitluste põhjal on Eesti inimeste jaoks prostitutsiooniga seotud probleemidest kõige muretekitavamad suguhaiguste ja HIV levik (Pettai et al. 2006, 14; Pettai et al. 2008, 6) ning see on põhjendatud – kümnendik prostituutidest on HIV-positiivsed (Glushkova & Rüütel 2014, 6). Väga levinud on prostituutide seas ka B- ja C-hepatiit ning klamüdioos ja gonorröa (Leps 2015, 15).

Viimase kümne aasta jooksul on Eestis aasta jooksul diagnoositavate uute HIV juhtumite arv 100 000 inimese kohta kahanenud poole võrra (ECDC 2016, 1). 2015. aastal diagnoositi siiski kokku 270 uut juhtumit, mis teeb 20,6 juhtumit 100 000 elaniku kohta ning edestab seega kõiki Euroopa Liidu liikmesriike (ECDC 2016, 1). Ka gonorröa leviku poolest 100 000 inimese kohta oli Eesti 2012. aasta seisuga Euroopa esiviisikus (ECDC 2015, 15). Suguhaigused ja HIV on seega tajutav ning laialt levinud probleem Eestis ning eriti prostituutide seas.

Rootsis on aga uue prostitutsioonipoliitika kehtestamise järgselt suguhaiguste levik suurenenud (Carasquillo 2014, 715). Uute HIV diagnooside arv 100 000 inimese kohta on viimase 10 aastaga ühtlaselt tõusnud (ECDC 2016, 32-33). Samuti on väga kiires tempos kasvanud gonorröa levik ning võrreldes teiste Euroopa riikidega on väga laialdaselt levinud B ja C hepatiit ning klamüdioos (ECDC 2015, 11-12). Rootsi prostitutsioonipoliitika rakendamine Eesti niigi kriitilist olukorda antud probleemi osas seega tõenäoliselt ei leevendaks.

Madalmaades on uute diagnoositud HIV juhtumite arv aastas 100 000 elaniku kohta viimasel 10 aastal pidevalt langenud (ECDC 2016, 32-33), kuid mitte nii suurel määral kui Eestis. Samas klamüdioosi ja gonorröa juhtumite hulk on viimase 10 aasta jooksul pidevalt tõusnud (ECDC 2015, 6-12).

Lisaks suguhaigustele, on prostituutidel kümnetes kordades suurem tõenäosus langeda vägivalda ohvriks (Carrasquillo 2014, 709) ning ka Eestis on vähemalt iga teine prostituudina töötav naine vägivalda kogenud (Pettai & Kase 2002, 11). Rootsi prostitutsioonipoliitika on selles osas andnud aga jällegi soovimatuid tulemusi ning prostitutsioonipoliitika kehtestamise järgselt on prostituutide väärkohtlemise ja vägistamise juhtumite hulk Rootsis suurenenud (Carasquillo 2014, 715).

Madalmaade prostitutsioonipoliitika mudel on antud küsimuses lootustandvam, kuna soosib töötamist siseruumides. Siseruumides töötamine vähendab tõenäosust langeda röövi, vägivalda või vägistamise ohvriks ligi poole võrra (Jolin 2013, 1179). Samuti on regulatsioonidest tulenevalt varustatud bordellid paanikanuppudega, et muuta töökeskkond veelgi turvalisemaks (Goldberg 2014, 22). Reaalsuses ei soovi aga bordellide omanikud prostituutidega töösuhteid luua ja enamus prostituutidest töötab

endiselt ebaturvalises keskkonnas (Seals 2015, 787-788). Kuna prostitutsioon on koondatud kindlatesse rajoonidesse, on võimalik tagada politsei kohalolek ning seeläbi suurem turvalisus. Antud probleemi lõikes oleks Madalmaade prostitutsioonipoliitika seega tõenäoliselt efektiivsem.

Inimkaubanduse küsimuse osas pole kummagi prostitutsioonipoliitika rakendamise tõenäolisi mõjusid võimalik hinnata, kuna nii Rootsi kui Madalmaad on inimkaubandusahelas sihtriikideks (UNODC 2009, 14). Kohalik prostitutsioonipoliitika seega mõjutab ka inimkaubanduse ohverid, kes on sunnitud prostituutidena töötama ning inimkaubandust läbi nõudluse üldiselt. Eesti on antud ahelas lähte- ning transiitriigiks (Pettai et al. 2006, 8) ning kohalik prostitutsioonipoliitika riigist välja viidavaid naisi otseselt ei mõjuta.

KOKKUVÕTE

Tuginedes viimaste rahvaküsitluste andmetele, samastub Eesti elanike nägemus prostitutsioonist pigem prostitutsiooni feministliku käsitlusega ning suurema tõenäosusega soosiks rahvas seega Rootsi prostitutsioonipoliitika mudelit. Samas on endiselt rohkem neid inimesi, kes näevad, et prostitutsioon täidab ühiskonnas vähemalt ühte rolli, kui neid, kes leiavad, et sel pole ühtegi positiivset funktsiooni. Selles osas samastub Eesti inimeste arusaam jällegi pigem funktsionalistliku käsitluse ja Madalmaade mudeliga. Ühetaolist arusaama prostitutsioonist ei ole.

Hindamaks, mil määral võiks Eestis kumbagi prostitutsioonipoliitika rakendamisel oodata sarnaseid tulemusi nagu Rootsis või Madalmaades, võrdles autor prostitutsiooni levikut ja olemust riikide vahel. Eesti sarnaneb prostitutsiooni kontekstis pigem Madalmaadele. Sarnane on prostituutide osakaal elanikkonnast; kohad, kus prostitutsioon aset leiab; ning mõlema näol on tegemist seksiturismi sihtriigiga.

Peamisteks prostitutsiooniga seotud probleemideks Eestis on autori hinnangul suguhaiguste levik; prostituutide vastu suunatud vägivald ning inimkaubandus. Rootsi prostitutsioonipoliitika mudel ei parendaks olukorda Eestis nende probleemide lõikes. Madalmaade mudel soosib töötamist turvalisemas keskkonnas ning tihedamat järelvalvet korrakaitsete poolt, mistõttu omab potentsiaali vähendamaks vägivalda prostituutide vastu. Suguhaiguste leviku osas on muutused Madalmaades olnud samuti positiivsemad kui Rootsis. Prostitutsioonipoliitika on aga vaid üks paljudes faktoritest, mis antud probleemi mõjutavad, seega põhjuslikke seoseid ei saa välja tuua. Eesti roll inimkaubanduse ahelas on samuti erinev kui Rootsi ja Madalmaade oma. Eesti on eelkõige lähte- ja transiitriigiks, Rootsi ja Madalmaad sihtriikideks. Prostitutsioonipoliitikate mõju lähteriikide inimkaubandusele on vähene ning sarnaseid tulemusi sihtriikidega võrreldes ei tasuks oodata.

Eesti jaoks kahest variandist sobilikumaks hindab autor sellest tulenevalt Madalmaade mudelit, kuid kindlasti ei ole tegemist optimaalse lahendusega. Legaliseerival poliitika rakendamise näiteid on aga veel ning autor teeb ettepaneku edaspidistes uurimustes käsitleda just neid.

KASUTATUD KIRJANDUS

1. Carrasquillo, Tesla. 2014. „Understanding prostitution and the need to reform“ *Touro Law Review* 30 (3): 697-721.
2. Cho, Seo-Young. 2016. „Liberal coercion? Prostitution, human trafficking and policy“ *European Journal of Law and Economics* 41: 321–348.
3. Davis, Kingsley. 1937. „The Sociology of Prostitution“ *American Sociological Review* 2 (5): 744-755.
4. Dodillet, Susanne and Petra Östergren. 2011. „The Swedish Sex Purchase Act: Claimed Success and Documented Effects“, https://gup-server.ub.gu.se/v1/asset_data/56243 (külastatud 06.05.2017)
5. ECDC (European Centre for Disease Prevention and Control). 2015 „Sexually transmitted infections, including HIV and blood-borne viruses 2014“, <http://ecdc.europa.eu/en/publications/Publications/sexually-transmitted-infections-HIV-AIDS-blood-borne-annual-epi-report-2014.pdf> (külastatud 05. mai, 2017).
6. ECDC (European Centre for Disease Prevention and Control). 2016 „HIV/AIDS surveillance in Europe 2015“, <http://ecdc.europa.eu/en/publications/Publications/HIV-AIDS-surveillance-Europe-2015.pdf> (külastatud 05. mai, 2017).
7. Eespere, Katri. 2004. *Combating Trafficking in Persons in Estonia: Experts Opinions about Problems and Solutions*. Tallinn: Estonian Women’s Studies and Resource Centre.
8. Ekberg, Gunilla. 2004. „The Swedish Law That Prohibits the Purchase of Sexual Services“ *Violence Against Women* 10 (10), 1187-1218.
9. Glushkova, Natalja & Kristi Rüütel. 2014. *Prostitutsiooni kaasatud naistele suunatud HIV-ga seotud tervishoiuteenuste külastajate ülevaade*. Tallinn: Tervise Arengu Instituut.
10. Goldberg, Michelle. 2014. „Should buying sex be illegal?“ *The Nation* 299 (7): 18-25.
11. Huisman, Wim, & Edward R. Kleemans. 2014. „The challenges of fighting sex trafficking in the legalized prostitution market of the Netherlands“ *Crime, Law and Social Change* 61: 215–228.

12. Jolin, Annette. 2013. „Book Review: Legalizing Prostitution: From Illicit Vice to Lawful Business“ *Criminal Justice and Behaviour* 40 (10): 1178–1180.
13. Leps, Anu. 2016. „Inimkaubandus“ *Kriminaalpoliitika uuringud* 22: 50-55.
14. Leps, Anu. 2015. „Ülevaade inimkaubanduse olukorrast Eestis“, 6. märts, <http://www.kriminaalpoliitika.ee/en/ulevaade-inimkaubanduse-olukorrast-eestis> (külastatud 25. aprill, 2017).
15. Levy, Jay, & Pye Jakobsson. 2013. Abolitionist feminism as patriarchal control: Swedish understandings of prostitution and trafficking“ *Dialect Anthropol* 37: 333–340.
16. Masing, Maarja-Liisa. 2005. Õiguse roll prostitutsiooni reguleerimisel – kas Eestil on midagi õppida Rootsi ja Läti kogemustest? *Bakalaureusetöö*. Tartu Ülikool.
17. Nadarjan, Adeline. 2014. Seksuaalteenuste ostmise kriminaliseerimise võimalikud mõjud Eestis Rootsi ja Soome kogemuste põhjal. *Magistritöö*. Tartu Ülikool.
18. Outshoorn, Joyce. 2004. „Pragmatism in the Polder: Changing Prostitution Policy in The Netherlands“ *Journal of Contemporary European Studies* 12 (2): 165-176
19. Pettai, Iris, Helve Kase, & Ivi Proos. 2006. *Prostitutsiooni tähendus Eesti ühiskonnas. Sisejulgeolek või majanduslik kasu*. Tallinn: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut.
20. Pettai, Iris, Ivi Proos, & Helve Kase. 2003. *Prostitutsioon Eestis: sotsiaalsed riskid ja majanduslik surve*. Tallinn: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut.
21. Pettai, Iris, Ivi Proos, & Helve Kase. 2008. *Prostitutsiooni tähendusest Eestis: kriitiline häälestatus kasvab*. Tallinn: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut.
22. Rahvusvaheline Migratsiooniorganisatsioon. 2005. *Seksuaalne ekspluateerimine ja inimkaubandus Eestis*. Helsingi: Rahvusvahelise Migratsiooniorganisatsiooni Põhja- ja Baltimaade regiooni ning Euroopa idapoolsete naaberriikide piirkondlik esindus.
23. Seals, Maryann. 2015. „Worker Rights and Health Protection for Prostitutes: A Comparison of The Netherlands, Germany, and Nevada“ *Health Care for Women International* 36: 784–796.

24. TNS Emor. 2014. „Eesti elanikkonna teadlikkuse uuring soopõhise vägivalla ja inimkaubanduse valdkonnas“, 12 juuni, <https://www.kriminaalpoliitika.rik.ee/et/eesti-elanikkonna-teadlikkuse-uuring-soopohise-vagivalla-ja-inimkaubanduse-valdkonnas> (külastatud 3. jaanuar, 2017).
25. TNS Emor. 2016. „Eesti elanikkonna teadlikkuse uuring soopõhise vägivalla ja inimkaubanduse valdkonnas 2016“, 14 september, <https://www.kriminaalpoliitika.rik.ee/et/eesti-elanikkonna-teadlikkuse-uuring-soopohise-vagivalla-ja-inimkaubanduse-valdkonnas-2016> (külastatud 3. jaanuar, 2017).
26. UNAIDS (Joint United Nations Programme on HIV/AIDS). 2014 „The Gap Report“, 16. juuli, http://www.unaids.org/en/resources/documents/2014/20140716_UNAIDS_gap_report (külastatud 2. jaanuar, 2017).
27. UNODC (United Nations Office on Drugs and Crime). 2009. „Trafficking in Persons: Analysis on Europe“ https://ec.europa.eu/anti-trafficking/sites/antitrafficking/files/trafficking_in_persons_in_europe-final_09_en_1.pdf (külastatud 08.05.2017)
28. Vicente, Augustin. 2016. „Prostitution and the Ideal State. A Defense of a Policy of Vigilance“ *Ethical Theory and Moral Practice* 19: 475-487.
29. Wagenaar, Hendrik. 2006. „Democracy and Prostitution: Deliberating the Legalization of Brothels in the Netherlands“ *Administration & Society* 38 (2): 198-235.
30. Yttergren, Åsa, & Jenny Westerstrand. 2016. „The Swedish Legal Approach to Prostitution. Trends and Tendencies in the Prostitution Debate“ *NORA - Nordic Journal of Feminist and Gender Research* 24(1): 45-55.

POSSIBLE DEVELOPMENTS IN ESTONIAN PROSTITUTION POLICY: CRIMINALIZING THE PURCHASE OF SEX OR LEGALIZING PROSTITUTION

Gaius-Nicholas Pahk

SUMMARY

Prostitution is widely spread in Estonia. The number on prostitutes per 10 000 residents is twice the size of the European average (Pettai et al. 2006, 10). Even if we accept prostitution as a necessary part of society, we can't deny that prostitution is linked to other, more acknowledged problems, mainly the spread of HIV and other sexually transmitted diseases (STD-s). The number of new HIV diagnoses per 100 000 residents is higher in Estonia than in any other European Union member state (ECDC 2016, 1). HIV is even more widespread among prostitutes. The current decriminalizing prostitution policy has not been effective and it's necessary to analyse other options.

The aim of this paper is to find the most suitable alternative for Estonia from amongst the two most talked about prostitution policies, which are the Swedish model (criminalizing the purchase of sex) and the Dutch model (legalizing and regulating). Author evaluates the effects both policies have had regarding the problems apparent in Estonia; compares the attitudes and understandings of Estonian people about prostitution with the theories underlying both policies; and compares the situations of each country in order to evaluate, if the policies would be likely to affect Estonia in the same way that they've affected Sweden and the Netherlands.

The author found that attitudes and understandings about prostitution are mixed in Estonia. Most see prostitution as a form of violence against women and relate more to the feminist theory underlying the Swedish model. At the same time, there are more people that associate prostitution with atleast one necessary function than there are those who associate it with none. This relates to the functionalist approach to prostitution underlying the Dutch model. So there's is no straight answer about how Estonian people view prostitution.

While comparing the situation of prostitution in the countries, the author found Estonia to be more similar to the Netherlands than Sweden. The number of prostitutes per capita is similar; places where prostitution takes place are similar; and both are destinations of sex tourism.

The main problems associated with prostitution in Estonia are the spread of HIV and STD-s; violence against prostitutes; and human trafficking. Regarding these issues, the Swedish model would not help to improve the situation in Estonia. The Dutch model has more potential to reduce violence against prostitutes. Regarding the spread of STD-s and HIV, the Netherlands has also had a more positive change than Sweden, but prostitution policy is just one of many factors affecting the spread of STD-s, so no causal link can be defined in this paper. In human trafficking, the role of Estonia is different than that of both Sweden and the Netherlands. Former is a source country, latter are both destinations and due to that no similar effects regarding trafficking should be expected.

Out of the two alternative models of prostitution policy, the author finds the Dutch model to be more suitable for Estonia, but far from an optimal solution. There are examples of legalizing prostitution other than the Netherlands and the author suggests to focus future research on those examples.

LIHTLITSENTS

Mina, Gaius-Nicholas Pahk (isikukood 39101254238), annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose EESTI PROSTITUTSIOONIPOLIITIKA VÕIMALIKUD ARENGUSUUNAD: SEKSI OSTMISE KRIMINALISEERIMINE VÕI PROSTITUTSIOONI LEGALISEERIMINE, mille juhendaja on Alar Kilp, PhD,

1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
3. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;
4. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, _____ (kuupäev)

(allkiri)